

2.2. Ugrupowania dialektów i gwar polskich

Autor: Halina Karaś

{smoothgallery image=M945.gif&title=Oprac. A. Krawczyk-Wieczorek na podstawie: Urbańczyk 1968, mapa nr 3&caption=Schematyczny podział dialektów polskich}Pierwsze syntetyczne przedstawienie ugrupowania gwar polskich przedstawił Kazimierz Nitsch – właściwy twórca polskiej dialektologii. Jego propozycje klasyfikacji dialektów polskich są nieco odmienne w różnych jego pracach. Na klasyfikacjach Kazimierza Nitscha oparli swoje podziały późniejsi dialektolodzy, m.in. Stanisław Urbańczyk, który w Zarysie dialektologii polskiej przedstawił zmodyfikowany schematyczny podział dialektów i gwar polskich. Zob. Mapa nr 1. Schematyczny podział dialektów polskich. Źródło: Urbańczyk 1962. Zgodnie z mapą zamieszczoną niżej wyróżnia się podział I stopnia na 5 podstawowych dialektów (zespołów dialektalnych): małopolski, śląski, wielkopolski, mazowiecki, kaszubski, a w ich obrębie (podział II stopnia) przeprowadzone zostały podziały szczegółowsze. Podział na 5 dialektów (zespołów dialektalnych) był powszechnie stosowany w literaturze dialektologicznej do końca XX wieku. Na podstawie kryteriów fonetycznych wyróżniano zatem: I. małopolski – {tt}149|mazurzenie{/tt}, {tt}82|fonetyka międzywyrazowa udźwięczniająca{/tt}; II. wielkopolski – brak mazurzenia, fonetyka międzywyrazowa udźwięczniająca; III. śląski – zróżnicowany pod względem językowym; płn. – mazurzenie, płd. – brak mazurzenia, w części tzw. {tt}129|jabłonkowanie{/tt} (sziakanie), {tt}82|fonetyka międzywyrazowa udźwięczniająca{/tt}; IV. mazowiecki – mazurzenie, fonetyka międzywyrazowa ubezdźwięczniająca; V. kaszubski – {tt}brak hasła w bazie|kaszubienie{/tt}, {tt}81|fonetyka międzywyrazowa nieudźwięczniająca{/tt}. Obecnie kaszubszczyzna jest prawnie uznawana za język regionalny (Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku), tak więc cztery podstawowe dialekty (duże zespoły dialektalne) stanowią: dialekt małopolski, wielkopolski, mazowiecki i śląski. Różnice w ujęciach dialektów prezentowanych przez różnych badaczy uwidaczniają się dopiero w podziałach wewnętrznych na mniejsze obszary gwarowe. {smoothgallery image=M946.png&title=Dialekty polskie (podział schematyczny)&caption=Dialekty polskie (podział schematyczny)} Najczęściej przywołany i najbardziej znany jest podział dialektów polskich przedstawiony w Encyklopedii języka polskiego [EJP], gdzie zaliczono gwary kociewskie do dialektu wielkopolskiego, a gwary malborskie, lubawskie, ostródzkie i warmińskie do dialektu mazowieckiego. Zob. Mapa nr 2. Dialekty polskie (podział schematyczny). Źródło: EJP 413. {smoothgallery image=M947.gif&title=Granice dialektów i gwar według Karola Dejny&caption=Granice dialektów i gwar według Karola Dejny} Swoją podział dialektów polskich nieco w szczegółach różniący się (w podziałach wewnątrzdialektalnych) od istniejących wcześniej klasyfikacji przedstawił Karol Dejna. Wyróżnił, tak jak S. Urbańczyk, 5 podstawowych dialektów, ale nieco inaczej widział ich zasięgi i wewnętrzne podziały (zob. Mapa nr 3. Granice dialektów i gwar według Karola Dejny. Źródło: Dejna, Dialekty polskie, s. 86]. Podział zastosowany w niniejszym Multimedialnym przewodniku po gwarach polskich opiera się na klasyfikacji Stanisława Urbańczyka z pewnymi modyfikacjami. Zgodnie z powszechnie przyjmowanym obecnie stanowiskiem gwary lubawskie, ostródzkie i warmińskie zaliczono do dialektu mazowieckiego, podobnie i gwary łowickie, które w dotychczasowych podziałach umieszczano w dialekcie małopolskim. Zobacz: Zasięg terytorialny i podziały dialektu małopolskiego, Zasięg terytorialny i podziały dialektu mazowieckiego, Zasięg terytorialny i podziały dialektu wielkopolskiego, Zasięg terytorialny i podziały dialektu śląskiego.